

L'ÀVIA INDIGNA

La meva àvia tenia setanta-dos anys quan va morir el meu avi. El meu avi tenia un petit taller de litografia en una ciutat de Baden. Hi va treballar amb dos o tres ajudants fins a la seva mort. La meva àvia s'ocupava sense minyona de les feines domèstiques, mantenia en bon estat la casa vella i decrepita i cuinava per als homes i els fills.

Era una dona menuda i prima, amb els ulls vius com de sargantana, però amb una manera de parlar lenta i tranquil·la. Amb uns recursos força escassos, havia pujat cinc fills... dels set que havia parit. Per això s'havia empetitit amb els anys.

Dels fills, les dues noies se n'havien anat a Amèrica, i dos nois també van marxar de casa. Només el petit, que tenia una salut delicada, es va quedar a la ciutat. Es va fer impressor i va haver de mantenir una família excessivament nombrosa.

Així doncs, la meva àvia es va quedar sola a casa quan el meu avi va morir.

Els fills es van intercanviar cartes per parlar del que caldria fer amb ella. Un d'ells podia oferir-li la seva llar, i l'impressor volia instal·lar-se amb els seus a casa d'ella. Però l'àvia va rebutjar les propostes i va manifestar que acceptaria només una petita ajuda monetària de cadascun dels fills que estigués en condicions d'oferir-l'hi. El taller de litografia ja feia anys que havia quedat antiquat, no se'n va obtenir gairebé res de la venda i, a més, hi havia deutes.

Els fills li van escriure que no podia pas viure completament sola, però quan ella no s'hi va mostrar gens d'acord, van acabar cedint i cada mes li enviaven una petita quantitat de diners. Al capdavall, van pensar, a la petita ciutat s'hi quedava l'impressor.

L'impressor es va encarregar també d'informar els seus germans sobre la situació de la mare. Les seves cartes al meu pare, i tot el que ell va saber durant una visita i després de l'enterrament de la meva àvia dos anys després, em donen una idea del que va succeir durant aquests dos anys.

Sembla que l'impressor es va mostrar d'entrada força decebut perquè la meva àvia es va negar a acollir-lo a la casa, que era prou gran i que, a més, havia quedat buida. Ell vivia amb quatre fills en tres habitacions. Però l'anciana es va limitar a mantenir-hi una relació força escadussera. Convidava els fills cada diumenge a l'hora del cafè. Això era tot.

L'àvia visitava el seu fill una o dues vegades per trimestre i ajudava la seva nora a fer melmelada de maduixes. Per alguna de les seves manifestacions, la jove va deduir que l'àvia trobava massa estreta la casa de l'impressor, i ell no es va poder estar d'exclamar-se'n als informes que enviava als seus germans.

En resposta a la carta del meu pare sobre les activitats actuals de l'àvia, l'impressor es va limitar a contestar-li que solia anar al cine.

Cal entendre que això no tenia res de normal, o que en tot cas no ho era als ulls dels fills. Fa trenta anys el cinema no era el que és avui. Es tractava de locals sòrdids, mal ventilats, construïts molt sovint en antigues pistes de bitlles, amb uns cartells cridaners a l'entrada on es mostraven escenes de crims i tragèdies passionals. De fet, només hi anaven adolescents o parelles que s'aprofitaven de la foscor. Una senyora gran i sola per força havia de cridar l'atenció.

I no es podia deixar de pensar en un altre aspecte d'aquestes anades al cinema. Evidentment, l'entrada era barata, però aquella diversió es considerava més o menys supèrflua, significava «llençar els diners». I llençar els diners no era respectable.

A tot plegat s'afegia que la meva àvia no tan sols no mantenia un tracte regular amb el fill que tenia a prop, sinó que tampoc no anava a veure ni convidava cap dels seus coneguts. Mai no acudia a les tertúlies de cafè de la petita ciutat. En canvi, solia visitar sovint el taller d'un ataconador situat en un carreró miserable i de no gaire bona fama, on rondava, principalment a la tarda, una mena de personal no del tot respectable, cambreres i treballadors sense feina. L'ataconador era un home de mitjana edat que s'havia passejat per tot el món sense treure'n cap profit. També es deia que bevia. En tot cas, no era una relació convenient per a la meva àvia.

En una de les seves cartes, l'impressor deia que li havia volgut fer veure aquesta inconveniència, però que la seva mare havia reaccionat amb fredor. «Ha vist molt de món», havia estat la seva resposta, i així es va acabar la conversa. Amb la meva àvia no era fàcil parlar de temes que ella no volgués tractar.

Aproximadament mig any després de la mort de l'avi, l'impressor va escriure al meu pare que la mare anava, dia sí dia no, a menjar a la fonda.

Quina notícia!

L'àvia, que durant tota la vida havia cuinat per a una dotzena de persones i s'havia menjat sempre les sobres, ara menjava a la fonda! ¿Què li passava pel cap?

Poc després, el meu pare va fer un viatge de negocis per la contrada i va anar a veure la meva àvia.

La va trobar a punt de sortir de casa. Es va tornar a treure el barret i va servir al seu fill un got de vi negre i unes galetes. Semblava que el seu estat d'ànim era força serè i equilibrat, ni especialment expansiu ni especialment silenciós. Va preguntar per nosaltres, però sense insistir-hi gaire, i sobretot volia saber si hi havia cireres per als nens. En això era ben bé com sempre. La

cambra, naturalment, presentava una netedat impecable, i ella semblava estar bé de salut.

L'únic que indicava un canvi en la seva vida era que no va voler anar amb el meu pare al cementiri, a visitar la tomba del seu marit.

—Hi pots anar sol —va dir com de passada—, és la tercera de la fila onze entrant per l'esquerra. Jo haig d'anar a un altre lloc.

L'impressor va explicar després que probablement havia d'anar a veure el seu ataquador. Ho va lamentar molt.

—Jo m'estic aquí, en aquest cau, amb els meus, i només em queden cinc hores de feina, i mal pagades. A més, l'asma em torna a fer la guitza, i la casa del carrer gran continua buida.

El meu pare havia pres una cambra a la fonda, però esperava que la seva mare li oferiria la casa, almenys per pura fórmula, però ella no en va dir res. I abans, fins i tot quan la casa era plena, sempre es mostrava contrariada si el seu fill no es quedava a viure amb ells i es gastava els diners anant a l'hotel.

Però semblava haver tallat amb la seva vida familiar i haver emprès nous camins, ara que la seva vida declinava. El meu pare, que posseïa una bona dosi de bon humor, la va trobar «força eixerida» i va dir al meu oncle que deixés fer a la vella el que volgués.

Però ¿què era el que ella volia?

La següent informació que els va arribar va ser que havia llogat un brec i amb ell havia anat d'excursió un dijous qualsevol. Un brec era un carruatge de cavalls, gran i de rodes altes, amb places per a famílies senceres. En algunes ocasions, poques, quan els néts hi anàvem de visita, l'avi havia llogat el brec. L'àvia sempre s'havia quedat a casa. Amb un gest de la mà displicent, refusava d'acompanyar-nos.

I després del brec va venir el viatge a K., una ciutat més gran, situada a unes dues hores de tren. S'hi celebrava una cursa de cavalls, i a veure la cursa de cavalls se'n va anar la meva àvia.

Ara l'impressor ja estava d'allò més alarmat. Volia que la visités un metge. El meu pare va bellugar el cap quan va llegir la carta, però es va negar a cridar un metge.

A K., l'àvia no hi havia anat sola. S'hi havia endut una noia, mig dèbil mental, com escrivia l'impressor. Era la mossa de cuina de la fonda on l'anciana menjava cada dos dies.

Aquesta «deficient» va tenir des d'aleshores un paper important.

Semblava que la meva àvia se n'havia encapritxat. Se l'enduia al cine i a casa de l'ataconador, que, a sobre, va resultar que era socialdemòcrata, i corria la brama que les dues dones, davant un got de vi negre, jugaven a cartes a la cuina.

«Ara ha comprat un barret amb roses al damunt per a aquesta subnormal», escrivia l'impressor, desesperat. «I la nostra Anna no té vestit per a la comunió!»

Les cartes del meu oncle eren cada vegada més histèriques, només tractaven de «la indigna conducta de la nostra estimada mare», i no afegien res més. Conec la resta pel meu pare.

L'hostaler li havia xiuxiuejat tot fent l'ullet: «Ara, pel que es veu, a la senyora B. li agrada divertir-se.»

En realitat la meva àvia, durant aquests darrers anys, no es pot dir que nedés en l'abundància. Quan no menjava a la fonda, s'acontentava amb una truiteta, una mica de cafè i sobretot les seves estimades torradetes. Per acompanyar-ho, es procurava un vi negre de poc preu i en bevia una copeta a cada àpat. Mantenia la casa molt neta, i no únicament el dormitori i la cuina, que utilitzava. Amb tot, sense que ho sabessin els seus fills, va firmar una hipoteca. Mai no es va saber què havia fet amb els diners. Sembla que els va donar a l'ataconador, que, després de la mort d'ella, se'n va anar a una altra ciutat i hi va fundar, pel que es diu, un establiment més gran per a calçat a mida.

Ben mirat, la meva àvia havia viscut dues vides, una després de l'altra. La primera, com a filla, com a muller i com a mare, i la segona senzillament com a senyora B., una persona sola, sense obligacions i amb uns mitjans de vida modestos però suficients. La primera vida li va durar aproximadament sis dècades, la segona no més de dos anys.

El meu pare es va assabentar que durant el darrer mig any s'havia permès certes llibertats que la gent normal no coneix. Així, a l'estiu, podia llevar-se a les tres de la matinada i passejar pels carrers buits de la petita ciutat, que tenia per a ella sola. I al rector, que la visitava amb la intenció de fer companyia a una anciana en la seva soledat, ella, com afirmava tothom, solia convidar-lo al cine!

No era en absolut una persona solitària. A cal ataconador, sembla que hi circulava tota mena de gent alegre i que s'hi explicaven una pila de coses. Allà, la meva àvia hi tenia sempre una ampolla del seu propi vi negre, i se'n bevia un gotet mentre els altres xerraven i es dedicaven a malparlar de les dignes autoritats locals. Aquest vi negre el reservaven per a ella, però ella també duia per a la concurrència begudes més fortes.

Va morir de sobte una tarda de tardor al seu dormitori, però no al llit, sinó en una cadira de fusta prop de la finestra. Havia convidat la «subnormal» al cine aquell vespre, i per això la noia estava amb ella quan va morir. Tenia setanta-dos anys.

N'he vist una fotografia, que la presenta al seu llit de mort i que es va fer perquè la tinguessin els fills.

S'hi veu una carona menuda, amb moltes arrugues i una boca de llavis prims, però ampla. Tot més aviat petit, però no mesquí. Havia assaborit els llargs anys de servitud i els breus anys de llibertat, i havia consumit el pa de la vida fins a l'última engruna.